

Urszula Grabińska

Sprawozdanie z konferencji "Między teorią a praktyką : ochrona zbiorów w małych bibliotekach i archiwach" : Cieszyn, 3-5 marca 2010 r.

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 1-2 (30-31), 228-233

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

URSZULA GRABIŃSKA¹

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI
„MIĘDZY TEORIAĄ A PRAKTYKĄ.
OCHRONA ZBIORÓW
W MAŁYCH BIBLIOTEKACH I ARCHIWACH”
(CIESZYN, 3-5 MARCA 2010 R.)

W dniach 3-5 marca 2010 r. w Cieszynie odbyła się konferencja naukowa „Między teorią a praktyką. Ochrona zbiorów w małych bibliotekach i archiwach.” Konferencja była ukoronowaniem projektu, który był realizowany od kwietnia 2007 do marca 2010 r. przez kilka instytucji państwowych, samorządowych i kościelnych. Przedsięwzięcie, którego łączna kwota wyniosła ponad 2 mln Euro, sfinansowane zostało ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Promesy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W projekcie uczestniczyły: Książnica Cieszyńska jako lider projektu oraz partnerzy: Archiwum Państwowe, Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Parafia Ewangelicko-Augsburska i Konwent Zakonu Bonifratrów w Cieszynie. Menadżerem projektu było Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Gospodarczych Delta Partner.

Projekt „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”, realizowany był we wszystkich ww. placówkach i obejmował działania prowadzone na wielu płaszczyznach, od prac budowlanych poczynając, poprzez dostawy nowoczesnego wyposażenia, dezynfekcję, introligatorskie zabezpieczenie, opracowanie oraz digitalizację zbiorów, a na konserwacji najcenniejszych książek kończąc.

¹ Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.

W pierwszym dniu konferencji, której przewodniczył pan Władysław Sobucki, prof. ASP w Warszawie, dr Bogusława van Slooten-Kazimierska z Hagi przedstawiła problem ochrony zasobów archiwalnych w Holandii. Ukazała założenia i realizację planu „Delta”, który był realizowany w tym kraju dla ratowania dziedzictwa kultury. Największe zainteresowanie wzbudziło przedstawienie funkcji „pomocnika konserwatora”. W Holandii organizowane są roczne kursy z certyfikatem dla osób, które pracują w archiwach, bibliotekach i muzeach, które przygotowują do odpowiedniego obchodzenia się ze zbiorami historycznymi oraz zgłaszania wszelkich zauważonych nieprawidłowości konserwatorowi. Podczas dyskusji uczestnicy konferencji wyrazili potrzebę zorganizowania takich warsztatów w Polsce.

Mgr Anna Czajka z Centralnego Laboratorium Konserwacji Archiwaliów w Warszawie podjęła problem przepisów, zasad i norm ochrony zbiorów archiwalnych w Polsce, wykazując, co zawierają, czego w nich nie ma i jak z nich korzystać.

Ks. prof. dr hab. Józef Marecki z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie przedstawił referat „Organizacja i normy regulujące postępowanie ze zbiorami historycznymi w archiwach i bibliotekach kościelnych”. Ks. Marecki przedstawił krótko historię archiwów i bibliotek kościelnych po 1945 r. Następnie wskazał na dokumenty kościelne odnoszące się do tych instytucji, wymieniając Kodeks Prawa Kanonicznego, dokumenty Papieskiej Komisji ds. Kultury, treść Konkordatu między Stolicą Apostolską a Polską, uchwały Synodów krajowych, prowincjonalnych i diecezjalnych. Wskazał na problem braku środków finansowych strony kościelnej na konserwację tych zbiorów oraz braku wykształconych archiwistów w małych ośrodkach. W archiwach i bibliotekach kościelnych pracuje prawie 20 tys. osób. W ostatnich latach notuje się zmianę świadomości wśród władz kościelnych, powstają instytucje kształcących bibliotekarzy i archiwistów kościelnych. Działa m.in. Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych oraz Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES.

Mgr Ewa Potrzebicka z Warszawy zaprezentowała problematykę ochrony zbiorów z XIX i XX wieku w Bibliotece Narodowej. Uczestnicy konferencji mieli możliwość wędrowki po Bibliotece Narodowej dzięki projekcjom multimedialnym. Prelegentka przed-

stawiła problem mikrofilmowania i digitalizacji jako formę ochrony zbiorów. Działania zmierzające do zabezpieczenia zbiorów poprzez mikrofilmowanie, Biblioteka Narodowa rozpoczęła już w 1950 r. Od 2004 r. dokumenty wtórne wykonywane są w wersji cyfrowej, która jest bezpieczniejsza dla zbiorów. Przedstawiła Cyfrową Bibliotekę Narodową CBN POLONA. Podjęła też problem kwaśnego papieru, który dotyczy ok. 90% zbiorów XIX i XX w. „Droga Biblioteki Jagiellońskiej do Jagiellońskiej Biblioteki Cyfrowej” to tytuł referatu przedstawionego przez prof. dr hab. Zdzisława Pietrzyka.

Mgr Dorota Sidorowicz i mgr Małgorzata Grochalska przedstawiły referat dotyczący konserwacji i digitalizacji zbiorów biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu w ramach projektu, który był realizowany w latach 2007-2009.

Ukoronowaniem pierwszego dnia obrad był koncert harfowy „Na strunach harfy” w wykonaniu Ewy Jaślar-Walickiej. W programie znalazła się muzyka harfowa od baroku do Broadway’u. Uczestnicy spotkania mogli zapoznać się z historią powstania harfy, a także spróbować wydobyć dźwięki z tego pięknego instrumentu.

4 marca, ze względu na dużą liczbę uczestników, obrady odbywały się w sali sesyjnej cieszyńskiego Ratusza. Prowadzenie sesji powierzono prof. dr hab. Zdzisławowi Pietrzakowi z Krakowa. W tym dniu prelegenci przedstawili realizację całego projektu, zwracając uwagę na różne aspekty całego przedsięwzięcia.

Mgr Krzysztof Szelong, dyrektor Książnicy Cieszyńskiej, mówił o przygotowaniu całego projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”.

Mgr Bartosz Tyrna przedstawił organizacyjne i finansowe aspekty realizacji projektu. 85% wartości projektu pochodziło ze źródeł zewnętrznych. Zasady zarządzania projektem oraz udział poszczególnych partnerów projektu w jego budżecie został określony w porozumieniu zawartym już w listopadzie 2005 r.

Mgr Łucja Brzeżycka ukazała projekt z perspektywy konserwatora. Złe warunki magazynowe, w jakich przez wiele dziesięcioleci była przechowywana większość zbiorów bibliotecznych i archiwalnych, wpłynęły na ich stan zachowania. Obok poprawy stanu bibliotecznych i archiwalnych magazynów, wdrożono działania pozwalające na masowe zabezpieczenie i naprawę zbiorów, które przede wszystkim poddano dezynfekcji. Prelegentka przedstawiła prace

konserwatorskie oraz zabiegi introligatorskie, jakim poddano zbiory. 144 najcenniejsze i najbardziej zniszczone obiekty zostały poddane pełnej konserwacji.

Mgr Katarzyna Kwaśniewicz przedstawiła referat: „Cele i założenia projektu, a jego realizacja w Archiwum Państwowym w Katowicach Oddział w Cieszynie. Metody zabezpieczania zbiorów.

Sesję zakończyło wystąpienie mgr Jolanty Sztuchlik o opracowaniu zbiorów. Łącznie w ramach projektu opracowano 37 500 woluminów, przede wszystkim starych druków i/lub kodeksów rękopiśmiennych oraz 60 metrów bieżących archiwaliów. Starodruki opracowywano w programie MAK, w drugim stopniu szczegółowości. W ramach projektu zdigitalizowano i zmikrofilmowano ok. 570 000 stron dawnej prasy, rękopisów oraz starych druków.

Po krótkiej przerwie, nastąpiło otwarcie „Szlaku cieszyńskich bibliotek zabytkowych”. Uczestnicy konferencji w grupach rotacyjnie, zwiedzali siedziby wszystkich partnerów: Książnicę Cieszyńską i Archiwum Państwowe Oddział w Cieszynie, Bibliotekę i Archiwum im. Tschammera przy Parafii Ewangelicko-Augsburskiej, Archiwum i Bibliotekę OO. Bonifratrów oraz Muzeum Śląska Cieszyńskiego. Zaprezentowane zostały zarówno zbiory poszczególnych placówek, jak i efekty zrealizowanych w nich prac zabezpieczających, konserwatorskich, katalogowych i digitalizacyjnych.

Po południu nastąpiło uroczyste podsumowanie projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”. Ogłoszono wyniki konkursu na pracę pisemną poświęconą historii cieszyńskiej kultury piśmienniczej oraz ochronie i konserwacji zbiorów bibliotecznych i archiwalnych. Partnerzy projektu podpisali porozumienie o kontynuowaniu współpracy w zakresie ochrony, konserwacji i udostępniania cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego.

Ostatniemu dniu konferencji przewodniczyła pani mgr Anna Czajka. W tym dniu większość referatów koncentrowała się na problemie zabezpieczenia i konserwacji zbiorów w bibliotekach i archiwach kościelnych.

Sesję rozpoczął referat mgr Wojciecha Chrościckiego i dr Marzeny Ciechańskiej z Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie pt. „Konserwacja zachowawcza jako forma świadomego działania konserwatora-restauratora starych druków i rękopisów”.

Następnie mgr Izabela Zając wystąpiła z referatem „Fundacja Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich – problem zabezpieczenia i konserwacji zbiorów fotograficznych”.

Mgr Izabela Damulewicz z Torunia zajęła się problemem zabezpieczenia interwencyjnego i programowego w małych ośrodkach – bibliotekach kościelnych. Prelegentka wykazała ogromne potrzeby tych księgozbiorów oraz rosnącą świadomość osób zajmujących się tymi zbiorami. Zwróciła uwagę na ocenę warunków przechowywania tychże zbiorów, badanie warunków klimatycznych, dezynfekcję księgozbiorów i pomieszczeń, systemy wentylacyjne, kontrolę oświetlenia. Przedstawiła, w jaki sposób przebiegała konserwacja zachowawcza w bibliotekach Wyższego Seminarium Duchownego w Olsztynie i Legnicy oraz w księgozbiornie OO. Kamedułów w Krakowie na Bielanach.

Następnie dr Dorota Jutrzenka-Supryn z Torunia mówiła o ochronie zabytkowych zbiorów w Bibliotece Elbląskiej, profilaktyce i konserwacji. Przedstawiła historię biblioteki i tychże zbiorów.

Prof. dr hab. Leonard Ogiermann z Katowic przedstawił w barwy sposób problem zabezpieczenia zbiorów w klasztorze OO. Paulinów na Jasnej Górze i na Skalce w Krakowie. Prace konserwatorskie w sali biblioteki jasnogórskiej wymogły potrzebę przetransportowania i zabezpieczenia tychże zbiorów poza klasztor, co umożliwiło przeprowadzenie prac badawczych i konserwatorskich.

Mgr Artur Hamryszczak reprezentujący ośrodek ABMK w Lublinie ukazał problem ochrony kościelnych dóbr kultury na przykładzie Klasztoru Norbertanek w Imbramowicach. Prelegent przedstawił historię klasztoru i zbiorów zabytkowych będących własnością Sióstr Norbertanek oraz prace wykonane w celu ich zabezpieczenia przez ośrodek lubelski.

Ostatnim prelegentem był ks. dr Roman Dubec, dyrektor Diecezjalnego Ośrodka Kultury Prawosławnej „ELPIS” w Gorlicach, który naświetlił problem współczesnych bibliotek parafialnych i problemów związanych z opieką nad zabytkowymi księgozbiornami i archiwaliami należącymi do Kościoła prawosławnego. Ośrodek Kultury Prawosławnej napotyka na podobne problemy z przechowywaniem i konserwacją zabytkowych zbiorów jak i biblioteki i archiwa należące do Kościoła katolickiego. Strona kościelna nie jest w stanie udźwignąć sama ogromnych nakładów finansowych związanych

z przechowywaniem, zabezpieczeniem, konserwacją i digitalizowaniem zbiorów zabytkowych.

Podczas całej konferencji w hallu Książnicy Cieszyńskiej można było oglądać wystawę pt. „Książki, które stworzyły Europę” oraz na Rynku cieszyńskim wystawę planszową obrazującą prace wykonane w ramach projektu „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”.

Całość konferencji kończyła autorska prezentacja przewodnika po cieszyńskich zbiorach bibliotecznych i archiwalnych oraz cyklu scenariuszy lekcji bibliotecznych poświęconych cieszyńskiemu dziedzictwu piśmienniczemu, przygotowana przez dr Henryka Hollendra.

Konferencja naukowa „Pomiędzy teorią a praktyką. Ochrona i konserwacja zbiorów w małych bibliotekach i archiwach” była okazją do upowszechnienia informacji na temat przebiegu i rezultatów projektu, skonfrontowania cieszyńskich doświadczeń z dotychczasową teorią z zakresie ochrony i konserwacji zbiorów bibliotecznych oraz praktyką, jaka w tej dziedzinie jest udziałem innych ośrodków bibliotecznych o podobnej wielkości i specyfice. Projekt realizowany w Cieszynie może być inspiracją dla małych środków kościelnych do tworzenia wspólnych projektów zmierzających do zabezpieczenia i opracowania tak cennych zbiorów. Przygotowane na konferencję referaty udostępnione zostaną wszystkim zainteresowanym w formie opublikowanego w Internecie e-booka na stronach Książnicy Cieszyńskiej.

W sprawozdaniu wykorzystano publikację „Ochrona i konserwacja cieszyńskiego dziedzictwa piśmienniczego”, tekst Krzysztof Szelong, Cieszyn 2010.